

SECȚIUNEA I
PROBLEME ACTUALE ÎN PREGĂTIREA CADRELOR DIDACTICE
PENTRU INCLUZIUNEA EDUCAȚIONALĂ

APRECIERILE CADRELOR DIDACTICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREȘCOLAR ȘI
PRIMAR PRIVIND IMPLEMENTAREA EDUCAȚIEI INCLUZIVE

*MARIA PERETEATCU, conferențiar universitar, doctor,
 Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova*

Annotation: *The article presents the results of a survey conducted on a sample of 156 preschool and primary school teachers. The study was aimed at determining teachers' attitudes towards inclusion of children with special educational needs in kindergartens and primary classes and to identify the degree of knowledge about inclusive methods and techniques. The study shows that the current system of mass education is in an acute need for continuous training programs enabling to use inclusive methods and working methods and techniques, classroom management (communication with children / pupils, parents and colleagues). Vocational training should be viewed as a continuous process, programs devoted to lifelong learning and learning being increasingly diverse and helping all those in need.*

Keywords: *inclusive methods, teachers' attitudes*

Un rol crucial în implementarea educației incluzive revine Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011/2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 523 din 11.07.2011 [3]

Educația incluzivă, în sensul prezentului Program, prevede schimbarea și adaptarea continuă a sistemului educațional pentru a răspunde diversității copiilor și nevoilor ce decurg din aceasta, pentru a oferi educație de calitate tuturor în contexte integrate și medii de învățare comună.

Schimbările la nivel de politici au condus la modificări în abordarea și aplicarea paradigmei educaționale, în special prin delimitarea și consolidarea unor servicii educaționale care să răspundă cerințelor unor categorii diverse de beneficiari, reprezentate de vârste diferite, medii sociale variate și posibilități intelectuale și aptitudini diverse.

Unul dintre obiectivele Strategiei sectoriale de dezvoltare pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” vizează sporirea accesului și îmbunătățirea calității învățământului primar, gimnazial și liceal din perspectiva școlii prietenoase copilului, care prevede dezvoltarea unui cadru normativ și instituțional care să asigure accesul la o educație de calitate în învățământul de bază pentru toți copiii, inclusiv pentru copiii cu cerințe educaționale speciale (inclusiv cei cu dizabilități) [4].

Astfel, Republica Moldova încearcă să se înscrie într-o viziune democratică, compatibilă cu standardele europene și universale în acest domeniu. O dovadă în acest sens este aprobarea în iunie 2014 a Codului educației, care traduce în domeniul educației principii universale din sfera drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și din sfera conceptului incluziunii [2].

Pornind de la presupunerea că implementarea cu succes a politicilor și practicilor incluzive corelează pozitiv cu atitudinea favorabilă a cadrelor didactice față de incluziune, numeroase studii au examinat atitudinile cadrelor didactice față de integrarea și incluziunea copiilor cu cerințe educative speciale în învățământul de masă, noi în baza analizei literaturii de specialitate am elaborat un chestionar [1,5].

Chestionarul a cuprins întrebări ce țin de atitudinile cadrelor didactice față de incluziunea copiilor cu cerințe educative speciale în învățământul de masă și identificarea gradului de cunoștințe cu privire la metodele și tehnicile specifice educației incluzive.

Scopul:

- determinarea atitudinilor cadrelor didactice față de incluziunea copiilor cu cerințe educative speciale în instituțiile preșcolare;
- identificarea gradului de cunoștințe cu privire la metodele și tehnicile specifice educației incluzive.

Au fost chestionate 54 cadre didactice din învățământul primar și 102 educatori din mediul rural, în total 156. Din ei 42 cadre didactice vechimea în muncă constituie pînă la 5 ani, ceea ce constituie 26,92%, 46 de cadre didactice au vechimea în muncă de la 5 pînă la 15 ani, ceea ce constituie 29,49%, 68 cadre didactice au o vechime în muncă peste 15 ani, ceea ce constituie 43,59%.

Mai jos prezentăm acest chestionar.

1. Care este în opinia Dvs. gradul de pregătire a actorilor educaționali pentru incluziunea școlară a copiilor cu CES?
2. Ce experiență aveți în activitatea copiilor cu CES?
3. Cât de frecvent ați abordat problema copiilor cu CES, în grădiniță/școală, pe parcursul anului 2016?
4. Cât de frecvent ați abordat problema copiilor cu CES la ședințele cu părinții organizate în grădinițe/școli, în anul 2016?
5. Ce calități trebuie educate pentru a obține incluziunea școlară a copiilor cu CES?
6. De unde cunoașteți despre problematica instituțiilor incluzive și a copiilor cu CES?
7. Care este atitudinea Dvs. față de cadrul didactic de sprijin?
8. Cunoașteți metode și abordări specifice de lucru cu copii cu CES?

1. Care este în opinia Dvs. gradul de pregătire a actorilor educaționali pentru incluziunea școlară a copiilor cu CES?

Tabelul 1. Gradul de pregătire a actorilor educaționali pentru incluziunea școlară a copiilor cu CES (%)

		Deloc	În mică măsură	În mare măsură	În foarte mare măsură
Cadrel didactice	Preșcolar	9,26%	53,70%	31,48%	5,56%
	Primar	9,80%	52,94%	22,59%	14,71%
Elevii		21,79%	50%	17,95 %	10,26%
Părinții		25,64%	36,76 %	26,92%	16,67%

În opinia doar a 31,48% și 22,59% dintre cadrele didactice, în ansamblu, sunt pregătite în mare măsură pentru incluziunea educațională. Părinții și elevii sunt pregătiți „în mare

măsură” și „în foarte mare măsură” pentru acest proces, doar în viziunea a 26,92% și 17,95% dintre cadrele didactice. Profesorii au fost critici și față de gradul lor de pregătire pentru procesul de incluziune, întrucât doar 14,71% și 5,56% dintre ei au menționat pregătirea în acest scop a cadrelor didactice.

2. Ce experiență aveți în activitatea copiilor cu CES?

Tabelul 2. Experiența în activitatea copiilor cu CES, %

		Da	Nu
Ciclul de studii	Cadrele didactice la ciclul preșcolar	51,85%	48,15%
	Cadrele didactice la ciclul primar	56,86%	43,14 %
Experiența didactică	Până la 5 ani, experiență didactică	35,71%	67,29%
	De la 5 la 15 ani experiență didactică	65,22%	34,78%
	Mai mult de 15 ani, experiență didactică	66,18%	33,82%

Semnificativ este faptul că 66,18%, dintre cadre didactice cu experiența mai mare de 15 ani participanți la studiu, au menționat că experiența lor didactică cuprinde și lucrul cu copii cu CES. De asemenea, s-a constatat o interdependență între experiența didactică și cea de lucru cu copii cu CES, ori o dată cu creșterea experienței didactice, crește și numărul celor care au lucrat cu copii cu CES (35,71%) dintre cadre didactice cu experiență didactică de până la 5 ani, au și experiență de lucru cu copiii cu CES, cei cu experiență didactică de la 5-15 ani – 65,22%, iar cei cu o experiență didactică de peste 15 ani – 66,18%.

3. Cât de frecvent ați abordat problema copiilor cu CES, în grădiniță/școală, pe parcursul anului 2016?

Tabelul 3. Frecvența abordării problemei copiilor cu CES, în școală, pe parcursul anului 2016, (%)

	Cadre didactice
O dată	6,41%
De câteva ori	33,33%
Regulat	24,36%
Regulat, întrucât e actuală pentru grădinița/școala noastră	15,38%
Nu e necesar de discutat în grădiniță/școală	7,60%
Niciodată nu am discutat	12,82%

Frecvența abordării acestei tematici demonstrează că 6,41% dintre cadre didactice au discutat o singură dată, 33,33% - de câteva ori, 24,36% - se discută regulat, 15,38% - tema de discuție este una regulată și actuală și doar 20,42% sunt de părerea că tematica dată nu este necesară în școala în care activează.

4. Cât de frecvent ați abordat problema copiilor cu CES la ședințele cu părinții organizate în grădinițe/școli, în anul 2016?

Tabelul 4. Frecvența abordării problemei copiilor cu CES, la ședințele cu părinții organizate în grădinițe/școli, pe parcursul anului 2016 (%)

	Cadre didactice
O dată	7,69%
De câteva ori	34,62%
Regulat	26,92%

Regulat, întrucât e actuală pentru grădinița/școala noastră	17,95%
Nu e necesar de discutat în grădinița/școală	12,82%

Problema copiilor cu CES a fost discutată la ședințele cu părinții organizate în grădinițe/școli, în anul 2016, după cum urmează: 7,69% - o singură dată, 34,62% - de câteva ori, 26,92% - regulat, 17,95% - regulat, întrucât e actuală pentru grădinița/școala noastră discută regulat acest subiect, 12,82% consideră că tema dată nu trebuie discutată în școală.

Semnificativ este faptul că în jurul la 45% dintre cadre didactice au declarat că subiectul dat a fost analizat în anul 2016 regulat la ședințele cu părinții organizate în grădinița/școală.

5. Ce calități trebuie educate pentru a obține incluziunea școlară a copiilor cu CES?

Tabelul 5. Calitățile ce trebuie educate pentru facilitarea incluziunii școlare a copiilor cu CES. %

Calități	Cadre didactice
Respectul	97,43%
responsabilitatea	94,87%
toleranța	89,74%
generozitatea	87,16%
hărnicia	82,05%
independența	76,92%
religiozitatea	66,03%

După cum vedem, opinia cadrelor didactice reflectă ierarhia pentru calitățile de top: respect, în primul rând, responsabilitate, în al doilea rând, toleranța - în al treilea rând. Nu mai puțin importante sunt și așa calități ca: generozitatea - (87,16%), hărnicia - (82,05%) și independența - (76,92%).

6. De unde cunoașteți despre problematica școlilor incluzive și a copiilor cu CES?

Tabelul 6. Sursele de informare despre problematica școlilor incluzive și a copiilor cu CES %

		De la colegi	Din sursele mass-media	De la seminarele de instruire	Din experiența practică	Din alte surse	Nu cunosc nimic despre această problemă
Ciclul de instruire	Cadre didactice la ciclul preșcolar	29,63%	37,04%	51,85%	22,22%	3,70%	3,70%
	Cadre didactice la ciclul primar	32,35%	54,90%	58,82%	7,84%	2,94%	2,94%

După cum vedem din tabelă cel mai mult cadrele didactice se informează de la seminarele de instruire (51,85% și 58,82%), din sursele mass-media (37,04% și 54,90%) și de la colegi (29,63% și 32,35%).

7. Care este atitudinea Dvs. față de cadrul didactic de sprijin?

Tabelul 7. Atitudinea respondenților față de cadrul didactic de sprijin

		Nu sunt de acord ca în instituție să fie prezentă o așa unitate	Accept cadrul didactic de sprijin, doar până la ușa sălii de grupă/clasă	Accept cadrul didactic de sprijin, inclusiv în timpul activităților	Accept cadrul didactic de sprijin, doar la unele activități	Accept cadrul didactic de sprijin doar ca excepție
Ciclul de instruire	Cadre didactice la ciclul preșcolar	3,70%	5,55%	53,70%	35,18%	3,70%
	Cadre didactice la ciclul primar	4,90%	5,88%	54,90%	34,31%	2,94%

Majoritatea pedagogilor (53,70% și 54,90%) au menționat că cadre didactice de sprijin sunt absolut necesare în procesul de incluziune școlară deoarece acordă suport elevilor cu CES în procesul de instruire și totodată sunt pe rolul de părinte sau persoană apropiată și de încredere. 35,18% cadre didactice de la ciclul preșcolar și 34,31% cadre didactice de la ciclul primar consideră că ar accepta cadrul didactic de sprijin, doar la unele activități.

8. Cunoașteți metode și abordări specifice de lucru cu copii cu CES?

Tabelul 8. Cunoașterea metodelor și abordărilor specifice de lucru cu copii cu CES?

		Da	Nu
Ciclul de studii	Cadrele didactice la ciclul preșcolar	53,70%	46,30%
	Cadrele didactice la ciclul primar	56,86%	43,14%
Experiența didactică	Până la 5 ani, experiență didactică	35,71%	64,29%
	De la 5 la 15 ani experiență didactică	63,04%	36,96%
	Mai mult de 15 ani, experiență didactică	70,59%	29,41%

Analizând datele din tabel putem menționa următoarele: Majoritatea respondenților sunt inițiați cu metodele și abordările specifice de lucru cu copii cu CES, categoria de cadre didactice cu experiență didactică până la 5 ani dețin mai puține cunoștințe și abilități pentru a putea activa în condițiile claselor/grupelor incluzive.

Datele studiului efectuat ne permit să facem următoarele constatări:

- Pentru cadrele didactice sursele de informare sunt, în special, seminarele de instruire, mass-media și colegii de serviciu. Majoritatea cadrelor didactice au relatat că au participat la seminare de informare sau de instruire privind incluziunea educațională sau

problematica copiilor cu CES, în anul 2016. Mai mult de jumătate dintre ei au participat la asemenea formări, de 2-3 ori.

- Cadrele didactice au participat la seminare organizate de specialiști, în afara instituției, și seminare organizate, în cadrul instituției, de către foștii beneficiari ai seminarelor de instruire.
- Majoritatea cadrelor didactice acceptă educatorul de sprijin, inclusiv la orele pe care le conduc.
- Printre valorile cel mai mult apreciate de către respondenți sunt: respectul, responsabilitatea, toleranța care sunt identificate cu valorile incluziunii. Pentru promovarea școlilor incluzive, formarea unei culturi tolerante față de persoanele cu CES, cadrele didactice organizează discuții cu elevii la această tematică. Datele studiului atestă că această problemă s-a discutat și la ședințele cu părinții, în peste 45% la sută de cazuri.
- Studiul a demonstrat faptul că educatorii și învățătorii claselor primare prezintă o atitudine pozitivă față de integrarea copiilor cu CES în învățământul de masă. Cadrele didactice cu experiență mare în lucrul cu copiii cu CES, prezintă atitudini mai favorabile față de integrare față de cei cu mai puțină experiență sau fără experiență. Experiența în educarea copiilor cu CES a adus și o schimbare de atitudine.
- În ceea ce privește gradul de cunoaștere și de utilizare a strategiilor și metodologiilor didactice ale educației copiilor cu CES se observă o distribuție relativ egală a celor care afirmă că sunt familiarizați sau parțial familiarizați cu acestea și aceluia care afirmă că nu sunt familiarizați.
- Necesitatea abilitării în utilizarea metodelor și tehnicilor de lucru specifice educației incluzive este, de asemenea, resimțită pregnant în cadrul formării lor continue. Sugestiile celor care au fost investigați se referă la conceperea unor planuri de pregătire/instruire pe termen lung, implementarea de acțiuni de formare, să se aibă în vedere corelația între teorie și practică, seminariile și atelierile să cuprindă secvențe de lucru în grup, să se promoveze autodezvoltarea, să se asigure materialele necesare de sprijin.
- Studiul experimental realizat relevă faptul că în sistemul actual de învățământ de masă este o nevoie acută de programe de formare continuă prin necesitatea abilitării în utilizarea metodelor și tehnicilor de lucru specifice educației incluzive, managementului clasei (comunicarea cu copii/elevii, părinții și colegii).
- Pregătirea profesională trebuie să fie privită mai mult ca un proces continuu, programele dedicate perfecționării și învățării permanente fiind din ce în ce mai diverse și care să vină în ajutorul tuturor celor care au nevoie.
- Când ne referim la învățământul incluziv vorbim de nevoi reale ale beneficiarilor, care la rândul lor generează nevoi de perfecționare ale personalului din sistem pentru facilitarea desfășurării activităților în conformitate cu particularitățile clasei/ grupei de copii, asigurarea unui climat securizat, folosirea de tehnici și metode noi care să ajute la o evoluție școlară bună și pe viitor să faciliteze creșterea inserției sociale și profesionale a copiilor cu nevoi speciale.

Referințe bibliografice:

1. CARA, ANGELA. *Implementarea educației incluzive în Republica Moldova : Studiu de politici publice* / Angela Cara ; Inst. de Politici Publice. – Chișinău : Lexon-Prim, 2015 (Tipografia Reclama). – 60 p. ISBN 978-9975-3030-4-0.
2. Codul Educației al Republicii Moldova, 2014, 68 p.
3. Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr. 523 din 11.07.2011.
4. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” **Hotărârea** Nr. 944 din 14.11.2014
5. Studiu comparativ privind cunoștințele, atitudinile și practicile în domeniul incluziunii educaționale a copiilor cu cerințe educative speciale, la nivel de familie, școală și comunitate / AO „Femeia și Copilul - Protecție și Sprijin”, Centrul de Investigații și Consultanță „Sociopolis”; coord. de Diana Cheianu-Andrei. – Ch.: CEP USM, 2011. – 88 p. ISBN 978-9975-71-109-8.